

KÜLTÜRE DUYARLI PSİKOLOJİK DANIŞMA YAKLAŞIMI: KURAMSAL BİR İNCELEME

Zihni KOÇ*

ÖZET

Bu makalede, “Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Yaklaşımı” ele alınmaktadır. Kültüre duyarlı danışmanlık, danışma sürecinde yalnızca bir kültürel gruba mensup danışanları üstün kılmak ya da diğer danışanların o gruba katılmalarını sağlamak yerine; daha çok evrensel ve kültürler arası duyarlılığa önem verilmesi gerekliliğine vurgu yapan bir yaklaşımdır. Yaklaşım; başlangıcından günümüze, danışmanların kendi kültürel durumlarını fark edebilmelerini ve bunun danışma sürecine ve danışman-danışan ilişkisine olan etkilerinin neler olabileceği konusuna açıklık getirmeyi önemli bir ilke olarak kabul etmiştir. Bu temel düşünce çerçevesinde geliştirilen kültüre duyarlı danışmanlık, danışma alanında hızlı bir biçimde gelişerek mevcut yaklaşımlar içerisinde merkezi bir konum kazanmıştır. Makale; 30 yılı aşkın bir süredir kültüre duyarlı danışmanlığın önerdiği çözümler, yaklaşımın kuramsal çerçevesi ve dayandığı temel felsefe, ilkeleri, amacı ve özellikleri, danışan-danışman ilişkisi, uygulamaya ilişkin müdahale yöntemleri ile yaklaşımın üstün ve sınırlı yanları hakkında genel bir fikir vermektedir.

Anahtar Sözcükler: Kültüre duyarlı psikolojik danışma.

MULTICULTURAL COUNSELING APPROACH: A THEORETICAL STUDY

ABSTRACT

In this study Multicultural Counseling Approach were reviewed. During the counseling process of Multicultural Counseling, instead of priority of clients from a particular culture or including other clients to this cultural group, universal and multicultural sensitivity is emphasized. This approach have acknowledged as a important principle since its beginning that counselors could be aware of their own cultural positions and influences of these cultural ppositions upon the counseling process and the relationship between client and counselor. With this main idea, Multicultural Counseling have developed widely and obtained central importance existing approaches. This article gives ideas about theoretical perspective, basic philosophy, principles, aims of multicultural counseling and solutions, client and counselor relationships, intervention strategies related with its practice, advantages and limitations this approche during last 30 years.

Key Words : Multicultural counseling

* Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi

1. GİRİŞ

Klasik psikanalizden günümüze kişiliği inceleyen ve ruh sağlığı alanında etkili olmuş farklı kişilik kuramları ve psikolojik danışma yaklaşımları söz konusudur. Değişen zamana ve gereksinimlere paralel olarak insanın gelişimi ve yaşantısı değiştikçe; kendisini, çevreyi, doğayı ve toplumu anlamak için bilgisi ve deneyimi arttıkça; kendisi ve çevresine ilişkin bilinçlenme düzeyi de yükselmiştir. İnsandaki bu değişim ve gelişime paralel olarak; danışma yaklaşımları da gelişip değişmiştir (Geçtan, 1982; Köknel, 1986). 1960'lı yıllarda Amerika Birleşik Devletlerindeki sivil haklar hareketinin gücüne bağlı olarak; başta Amerika, Kanada ve Batı Avrupa ülkeleri olmak üzere kültürel çoğulculuğun yükselişinin (Yalçın, 2002) danışmanlık mesleği üzerinde de önemli etkileri olmuştur. Söz konusu ülkelerdeki toplumsal değişimin bir sonucu olarak bu hareket, ruh sağlığının korunmasında ve danışmanlık uygulamalarında toplumsal yapıya ve kültürel dinamiklere önem veren kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımının gelişimi için uygun ortamın oluşmasını sağlamıştır.

Pedersen (1990) ve Lee (1991), son otuz yıl içerisinde kültüre duyarlı psikolojik danışmanlığın, önemli ruh sağlığı yaklaşımlarından birisi haline geldiğini vurgulamaktadır. Watkins (1983), kültüre duyarlı danışmanlık yaklaşımını; psikolojik danışmanın dördüncü kuvveti olarak nitelendirmektedir. Yalçın (2002), çok kültürlülüğün ve Fukuyama (1990), kültüre duyarlı psikolojik danışmanlığın gelişiminin, son otuz yılı kapsadığını ve yaklaşımın gelişiminin A.B.D.'lerindeki politik ve sosyal hareketlerle paralellik gösterdiğini ve buradan da tüm dünyaya yayıldığını vurgulamaktadır.

Kültüre duyarlı danışmanlık eğitimi veren bazı eğitimciler; danışmanlık uygulamalarında spesifik kültürleri incelemenin (emik yaklaşım) ve bu gruplardan gelen danışanlarda işleyen teknikler kullanmanın önemini vurgulamaktadır. Bazıları da; danışmanların yardım ilişkisindeki ortak ilkeleri belirleyerek; danışmanlık uygulamalarında evrensel ve kültürler arası bir yaklaşımı (etik yaklaşım) benimsemeleri gerektiğini savunmaktadır. Ancak, her iki yaklaşımında yararlı ve sınırlı yanları söz konusudur. Mevcut kültüre duyarlı danışmanlık literatürü daha çok yerel, ulusal ve uluslar arası kültürlerin araştırılmalarına dayanıyor olmasına karşın; bazı kuramcılar bu görüşün aksine; danışma sürecinin bir bütün olarak çok kültürlü olduğunu ve bu tür bir yaklaşımın da kültür farklılığı bulunan her ilişkiye uygulanabileceğini kabul ettiklerini ifade etmektedir (Fukuyama, 1990). Torres-Rivera ve diğ. (2001)'nin yaptıkları çalışma ise, danışmanların kişisel farkındalıkları, empatik anlayışları ve farklılıklara duyarlılıkları ile danışmanlık becerileri ve kültüre duyarlı danışmanlık yaklaşımları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunduğunu göstermektedir.

Tüm bu gelişmelere bağlı olarak, çağdaş psikolojik danışma yaklaşımlarının birçoğu danışma sürecinde; gizli bir biçimde bireyselliğin vurgulanmasına, kişinin ayrı bir birey olarak var olmasına ve bireysel anlamda da karar verme ve sorumluluk kavramlarına değer vermektedir. Batı tipi danışma yaklaşımlarının dayandıkları bu temel kuramsal yapının aksine, Asyalı yaklaşımlar ise; bireyselliği ikinci planda ele alarak, bireyler arası karşılıklı bağımlılığa ve grubun bütünlüğü içerisinde bireyin kendi benliğini yok saymasına odaklanmaktadır. Avrupa kökenli Amerikan kültürü içerisinde ortaya çıkan psiko-analitik, davranışçı, bilişsel-davranışsal ve varoluşçu yaklaşımlar başta olmak üzere mevcut psikolojik danışma yaklaşımlarının bir çoğunun ise Avrupa-Amerikan kültürü üzerine kurgulanmış oldukları görülmektedir (Corey, 1996).

Günümüz toplumlarının çok kültürlü yapıları düşünüldüğünde; danışmanlık mesleğinin de bazı yeni gerçeklerle yüz yüze olduğu açıktır. Mevcut uygulamalar; kültüre duyarlı psikolojik danışma içeriğinde kullanılacak kültürün; öncelikle Amerikan toplumu ve diğer toplumlardaki farklı grupların gelişim ihtiyaçları düşünülerek ele alınması ve anlaşılması gerektiğinin ipuçlarını vermektedir. Lee (1991) ve Corey (1996); mevcut psikolojik danışma yaklaşımlarının kuramsal çerçevesini oluşturan Avrupa ve Avrupa-Amerikan kültürü temelli uygulamalar nedeniyle, başlangıcından günümüze farklı kültürel geçmişlere sahip danışanların ihtiyaç ve sorunlarının ya hiç anlaşılmadığını ya da yüzeysel ve yetersiz bir biçimde ele alınabildiğini vurgulamaktadır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Kültüre duyarlı danışmanlık yaklaşımının dayandığı kuramsal temelleri daha anlaşılabilir kılmak için öncelikle kültür kavramına açıklık getirilmesi gerekmektedir. Christensen (1989: 275) “Kültürü, insanların geliştirdiği değerler, normlar, aile yaşam tarzları ve sosyal roller ile tarihsel, politik, ekonomik ve sosyal gerçekliklere yönelik davranışlar bütünü ve ortak noktalar” olarak tanımlamaktadır. Fukuyama (1990), bu tanımın aynı zamanda; cinsiyet, yaş, cinsel yönelim, dini inançlar, etnik durum, ırksal köken ve sosyo-ekonomik statü gibi değişkenleri de kapsadığını ve her bir faktörün bireyin kültürel gerçekliğini biçimlendirmede tek tek ve birlikte önemli olduklarını belirtmektedir. Genel anlamda, kültür kavramının çok kapsamlı ve karmaşık bir yapı olduğu söylenebilir. Kültür aynı zamanda; toplumu oluşturan insanların öğrendiği, bilgi, sanat, gelenek, görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkların tümünü kapsayan karmaşık bir bütün olarak da nitelendirilebilir (Güvenç, 1972). Tüm bu tanımlardan hareketle kültürü; doğanın dışında insana ait maddi ve manevi yapıların tümü olarak nitelendirmek de mümkündür.

Kültüre duyarlı danışmanlığın, danışman ve danışan arasındaki farklılıkları ele almada etkili olması isteniyorsa; öncelikle kültür kavramının ne anlama geldiği konusunda hem danışmanlar ve hem de danışanlar için ortak bir içeriğin geliştirilmiş olması gerekmektedir. Pate ve diğ. (1992), mevcut danışma yaklaşımlarının genelde danışmanlık eğitiminde kültürel farklılıklara duyarlı bir yaklaşımla, danışmanlara belli bir takım beceriler kazandırması gerekliliğini vurgulamaktadır. Ancak, burada kültür kavramı neyi içermektedir? Danışmanlık eğitimi verenlerce asıl bu sorunun cevaplandırılmış olması gerekmektedir.

İçerikle ilgili bu ve benzeri sorulara verilebilecek iki tür cevap söz konusudur. Birincisi, 21.yüzyıla birlikte tüm dünya toplumlarında kültürel farklılıklar konusunun yeni boyutlar kazanmış olmasıdır. İkincisi de, danışmanlığın beyaz, Avrupa ve Avrupa-Amerikan kültürünü temsil eden geleneksel bir mesleki etkinlik olduğunun bilinmesi gerekliliğidir (Lee, 1991). Danışmanlık eğitimi veren eğitimciler; etnik geleneklerin, ırksal kökenin ve cinsiyetin ya da dinsel inançların; danışanın danışmana tepkisini nasıl etkilediği konusunda örnekler verebilirler; ancak bu örneklerden kaç tanesi danışanın inanç ve değerleri ile danışma süreci üzerinde belirgin bir etkiye sahiptir? Sorusuna verilebilecek cevap konusunda ise belirginlik yoktur (Pate ve diğ., 1992). Kültüre duyarlı danışmada, kültürlerüstü özelliklerin en temel bileşeni; dil ve iletişimdir. Kültürler arası iletişim alanı, iletişimin sözel ve sözel olmayan biçimlerinde gerek duyulan bakış açılarını ortaya koyar.

İletişim sürecinin evrensel bileşenleri ise, mesaj kodlama örüntüleri, algılama ve düşünme biçimleridir. Ayrıca; Fukuyama (1990), danışanın içinde yaşadığı çevrenin, sosyal ilişkilerinin, inançlarının, değerlerinin ve benzeri değişkenlerin de kültürler arası etkileşim sürecinde önemli bir yeri olduğunu vurgulamaktadır.

Danışmanların kültürün etkisini göz ardı etmek ya da dikkate almak gibi iki seçenekleri vardır. Seçim ne olursa olsun; yani, danışmanın farkındalığı olsun ya da olmasın; kültür, danışan ve danışmanın davranışlarını etkilemeye devam edecektir (Pedersen, 1990). Bu etkiden dolayı da, “etkili danışmanlık kültürün etkisini dikkate almayı” gerektirir (Corey, 1996: 28).

2.1. Temel Felsefe

Kültüre duyarlı danışmanlar, mevcut danışma kuramlarının önyargıları, değerleri ve insan davranışlarına ilişkin varsayımlarıyla farklı dünya görüşlerini temsil ettiklerini ve bütüncül bir bakış açısına sahip olmadıklarını savunurlar. Aynı zamanda, farklı kültürden insanlar ve yaşlılar gibi özel danışan gruplarıyla ilgili olarak yürütülen geleneksel danışmanlık uygulamalarını da eleştirirler. Danışma etkinliklerinin; beyaz, erkek, orta sınıf ve batılı danışanlar için geliştirilmiş olduğu; dolayısıyla farklı ırktan, etnik kökenden ve kültürden gelen danışanlara uygulanamayacağı düşüncesindedirler. Farklı kültürden danışman ve danışanların değer varsayımları, kültürel yönden ön yargılı danışmanlığa neden olmakta ve bu da danışmanlık uygulamalarında etkililik konusundaki en önemli engellerden birisini oluşturmaktadır (Corey, 1996: 66). Çünkü, bir bilim alanı olarak psikolojik danışmanlık; kendi başına spesifik bir kültürü ve sanayi devrimi ile toplumun modernleşmesi sonucu oluşan değerler grubunu temsil etmektedir (Fukuyama, 1990). Bu nedenle de mevcut psikolojik danışma yaklaşımlarının kuramsal varsayımlarının her danışan için geçerli ve işlevsel olduğunu söyleyebilmek olası değildir.

Danışman, etkili olmak istiyorsa danışma sürecinde öncelikle danışanın kültürel ortamını dikkate almalıdır. Etik anlamda düşünülecek olursa; danışma sürecinde danışmanın tek tip bir değer yargısına ve tek tip bir danışan grubunun kültürel dinamiklerine bağlı kalması hatalı bir davranıştır. Etkili bir danışman olabilme süreci; farklılıkları tanımayı ve danışanın dünyasına hitap edebilecek danışmanlık uygulamalarını biçimlendirebilme becerilerine sahip olmayı gerektirir. Bunun da ilk şartı; danışmanların danışanların değerleriyle çelişmeyen müdahalelerde bulunabilmeleri için kültürel farklılıklara karşı duyarlılık geliştirmiş olmalarıdır. Danışmanlar, kendi kültürel geçmişlerini danışma sürecine getirirler. Bundan dolayı da kültürel koşullarının danışana karşı kullandıkları dil ve iletişim biçimlerini nasıl etkilediğinin farkında olmalıdırlar. Eğer danışmanlarca danışanın sosyal ve kültürel ortamı dikkate alınmazsa, danışanın karşı karşıya bulunduğu güçlüklerin yapısını çözmek de bir o kadar zorlaşır. Corey (1996), danışmanların kültüre duyarlı danışmanlık yapabilmeleri için yeterli danışmanlık eğitimi almış ve bu kapsamda bu tür durumlarla başa çıkabilmeleri için de gerekli becerilere sahip olmaları gerekliliğini önemle vurgulamaktadır.

2.2. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışmanın Tanımı ve Temel İlkeleri

Pederson (1990), psikolojik danışma sürecinde kültüre duyarlı bir bakış açısına sahip olmanın etkili bir danışmanlık için zorunlu olduğunu belirtmektedir. Kültüre duyarlı danışmanlık; milliyet, din ve dil gibi etnografik değişkenler ile yaş, cinsiyet ve yerleşim yeri gibi demografik ve toplumsal, ekonomik ve eğitsel faktörler ile aile kökeni gibi statü değişkenleri olmak üzere geniş bir bakış açısını içermektedir. Sue ve diğ. (1982: 47) ise, hemen hemen tüm danışma etkileşiminin bir ölçüde kültürler arası olduğu düşüncesindedir. Bundan dolayı da danışmanın mesleki yeterliliği ve empatikliği; kültüre duyarlı danışmanlıkta ve etkili kültürler arası ilişkilerde, anlamayı hızlandıran önemli bir beceri olarak görülmektedir. Locke (1990), kültüre duyarlı danışmanlığın danışmanlarca, basit biçimde; bireysel farklılıkları tanıyan bir yaklaşım olarak algılanmasını, hatalı bulmakta ve bunun, danışanların hem birey ve hem de grupların üyeleri olduklarını reddetmek anlamına geldiğini belirtmektedir. Ona göre, danışan ve danışmanlar; ister alt kültürlerle ve isterlerse de baskın kültüre mensup grupların üyeleri olsunlar; kendi dini inanç ve değerlerindeki anlamlı farklılıkları danışma sürecine getirmeleri kaçınılmaz bir durumdur.

Kültüre duyarlı danışmanlık; “danışan ve danışmanın kültürel izlenimlerine, danışmanlık kuram ve uygulamasını eşit biçimde vurgulayan bir psikolojik yardım sürecidir. Bu bağlamda danışmanlar, danışma sürecinde danışan ve danışman arasındaki dil, sosyal sınıf, iletişim biçimleri ve en önemlisi de kültür farklılıklarını dikkate almalıdır. Çünkü bu farklılıkların etkili danışmanlık müdahaleleri için potansiyel engelleri olabilir. (Lee ve Richardson, 1991). Kültüre duyarlı danışmanlık; başlangıcından günümüze, danışmanların kendi kültürel durumlarını fark etmeleri ve bu durumlarının danışma sürecine olan etkilerini ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalarını danışma sürecinin yapılandırılmasında önemli bir kuramsal ilke olarak kabul etmiştir (Heath, Neimeyer ve Pedersen, 1989). Danışmanlar, uygulamalar sırasında çok farklı danışan gruplarıyla karşılaştıkça; farklı kültürlerle ilgili bilgi edinmeleri de mesleki bir zorunluluk haline gelmiştir. Çünkü kültür, hem danışma sürecindeki önemli değişkenlerden birisini, hem de danışmanın danışanı yanlış anlamasına neden olabilecek en önemli kaynaklardan birisini oluşturmaktadır.

3.KÜLTÜRE DUYARLI PSİKOLOJİK DANIŞMANIN AMACI VE ÖZELLİKLERİ

Kültüre duyarlı danışmanlığın temel amacı, farklılığın ve çoğulculuğun toplumun temel özelliği haline geldiği 21.yüzyılın danışma yaklaşımını üretmektir. Bu genel amaç çerçevesinde kültüre duyarlı danışmanlığın özellikleri şu şekilde sıralanabilir.

- Danışman, farklı kültürel alt yapılardan gelen danışanların kişisel gelişimlerinde etkili olabilmek için kültürel farklılıklara duyarlı danışmanlık modellerini uyarlayabilme becerisine sahip olmalıdır. (Lee ve Richardson, 1991: 8). Danışma süreci; bu temel felsefeye uygun olarak biçimlendirildiğinde; farklı kültürel çevrelerden gelen danışanlar da, bu yeni toplum düzeni içinde ilgi duydukları alanlarda yeteneklerini geliştirebilme şansını elde edebilir ve baskın kültürün dayatmalarıyla baş edebilirler.

- Danışman; mevcut kültürel değerleri danışanlara empoze etmek yerine; farklı kültürel yapılardan gelen danışanları belli bir ortamda buluşturarak, etkileşimde bulunmalarını ve bunun sonucunda da baskın kültür ve alt kültürlerde bulunmayan yepyeni bir senteze ulaşabilmelerini; dolayısıyla birlikte değişimlerini ve kültürleşmelerini sağlayabilmelidir.
- Kültüre duyarlı danışmada, yardım ilişkisinin temeli danışmanın güvenilirliğini, danışanın danışma sürecinden yararlanabilmesini ve rahatlamasını sağlayabilmektir (Sue ve Zane, 1987). Kültüre duyarlı psikolojik danışmanın danışanı yönlendirme gibi bir amacı ve kaygısı yoktur.
- Danışan kültüründeki temel bileşenler çerçevesinde; danışanın probleminin tanınması, isimlendirilmesi ve teşhisi, danışana etkili destek hizmetlerinin sağlanması ve kendisini ve dünyayı algılamasına göre problemlerinin çözümlenmesi gerekir (Green, 1982). Danışmanların, danışanları içinde yaşamaya devam ettikleri çevreden soyutlayarak problemlerine kalıcı çözümler bulmalarını sağlayabilmeleri mümkün değildir.
- Kültüre duyarlı danışmada, önemli diğer bir noktada, danışma sürecinde danışanın dünya görüşünün anlaşılmasıdır (İbrahim ve Kahn, 1987). Zira danışanın, kendisini ve diğer insanları algılayış tarzı mevcut sorunlarına çözüm üretebilmesinin de en önemli dinamiklerini oluşturmaktadır.

4. KÜLTÜRE DUYARLI PSİKOLOJİK DANIŞMADA ÖZEL DANIŞMANLIK MÜDAHALELERİ

Kültüre duyarlı danışmanlar, etkili müdahalelerde bulunabilmek için danışanlar arasında kültürel farklılıklara neden olabilecek, onların kişilik gelişimlerinde ve şimdiki yaşamlarında da etkili olmaya devam eden temel değişkenler olarak; aile etkilerini, cinsiyet rolünü de içeren toplumsallaşma sürecini, dinsel ve manevi inanışları ile göç deneyimine sahip olup-olmamalarını dikkate almak durumundadırlar.

4.1. Aile Etkileri

Toplum veya grup içinde, bireylerin ruh sağlıklarını koruyabilmeleri ve normal bir kişisel gelişim sağlayabilmeleri için geniş aile bağları öncelikli kaynaklar olarak düşünülmelidir. Aile desteği; bireyin eğitimi, mesleki ve kişisel sorunlarına çözümler üretebilmesi ile gelişim ve statü sorunlarına çözümler bulmasında çok önemlidir. Birçok durumda bu bağların destek dinamikleri sağlıklı bir biçimde işlediğinde bu durum bireyi aile dışında yardım arama zorunluluğundan kurtarır. Bundan dolayı da kültüre duyarlı danışmanlık, psikolojik danışma hizmetlerinde aile bağlarının etkileri konusunda olumlu bir anlayışa sahiptir ve uygulamalarında bu etkiyi göz ardı etmez.

4.2. Cinsiyet Rolünü de İçeren Toplumsallaşma Süreci

Belli bir toplum ya da gruba mensup bireylerin kadın ve erkek rolünü farklı algulamaları; aslında gelişim olarak normal olduğu düşünülen beklentileri etkileyebilir. Bu gibi toplumsal beklentiler, kadın ve erkeğin kişilik gelişimlerindeki temel farklılıkları da açıklayabilir. Danışmanlar; danışanların gelişim beklentilerindeki cinsiyete dayalı farklılıkların; belirli kültürlere mensup kadın ve erkekler arasında karar vermede ve sorun çözümede nasıl bir etkiye sahip olabileceğinin farkında olmalıdır.

Fukuyama (1990), danışmanların; kuramsal yaklaşımlarında ve uygulamalarında farklı kültürel geçmişlere sahip danışanlarla birlikte, baskın kültürel gruplara üye, ancak baskın kültürden farklı olan danışanların problemlerine yardımda da farklı bir bakış açısına sahip olmalarının önemini vurgulamaktadır. Örneğin; gay erkekler ve lezbiyenler, engelli ya da farklı yeteneklere sahip danışanlar, kadınlar ile yaşlılar ve yoksul danışanlar bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu gruplara mensup danışanlar, baskın kültürün güç yapısına uymazlar ve yaşamlarında değişik biçimlerde diğer insanların önyargılı ya da ihmalkar davranışlarıyla karşılaşabilirler.

4.3. Dinsel ve Manevi Etkiler

Dini inançları; danışmanların ve danışanların kültürel geçmişlerinin bir yönüdür ve bu durum, danışmanlık eğitimi müfredatında ve uygulamalarında kültüre duyarlı farkındalığın önemli bir boyutu olarak kabul edilmelidir. Eğer danışmanlar; danışma sürecinde danışanın kişisel itibarını ve bireysel haklarını korumak istiyorlarsa; danışmanlık eğitimleri sırasında danışanın yaşamında manevi yönün ve dinin önemine saygı duymayı ve bu yönlerin uygulamada nasıl ele alınacağını öğrenmiş olmalıdırlar (Pate ve diğ., 1992).

Psikolojik danışmada dini değerlerin rolü konusu; danışma literatüründe yaygın bir biçimde ele alınmıştır. Örneğin, Worthington (1989), kültüre duyarlı danışmanlıkta dinsel ve manevi etkilerin önemi konusuna beş temel nedenle açıklık getirmektedir. Birincisi, insanların büyük bir bölümünün kendilerini dindar olarak tanımlamalarıdır. İkincisi, duygusal sorunlar yaşayan insanların birçoğunun ibadetler konusunda aktif olmaları da sorunlarına çözüm ararken dini dikkate almalarıdır. Üçüncüsü, danışmanların aksine danışanların çoğunluğunun kendi bireysel yaşamlarında dini değerlerin rolünün oldukça alt düzeyde olmasıdır. Bunun bir sonucu olarak da danışmanlar dini düşüncelerini terapi ortamına getirme konusunda tereddütlü davranırlar. Dördüncüsü, gündelik yaşama ve problemlere yaklaşımda danışmanların genel olarak danışanları gibi dini temel alma durumlarının güçlü olmamasıdır. Beşincisi ise, danışmanların genel olarak yaşama ve problemlerin çözümüne yönelik yaklaşımlarının , danışanları gibi dini temelli olmamasıdır. Bu da danışmanların ; danışanların duygusal problemlerinin çözümünde onlarla üst düzeyde empati kurabilmelerini engellemektedir. Bergin ve Jensen (1990)'nin, 425 danışman üzerinde yaptıkları bir çalışmada; danışmanların % 77'si "kendi dini inançlarımla yaşamayı hiç denemedim", % 46'sı "yaşama yönelik tüm yaklaşımım dine dayalıdır" ifadesine katıldıklarını belirtirken; yalnızca % 29'u danışanlarının hepsinin ya da birçoğunun tedavisinde dinsel konuların önemli olduğuna ilişkin inanç belirtmiştir. Kroll ve Sheehan (1989), yaptıkları çalışmada; genel nüfusun % 90'dan fazlasının, psikiyatristlerin % 40-70'nin ve psikologların da % 43'nün Allah'a inandıklarını belirlemiştir. Araştırma sonuçlarında da görüldüğü gibi, dini inançlar açısından danışmanlarla danışanlar arasında

büyük ölçüde farklılık söz konusudur ve bu durumun danışman-danışan ilişkisini ve danışma sürecini etkilemesi olasıdır.

Coughlin (1992), sosyal bilimciler ve ruh sağlığı uzmanlarının; çalışmalarında bireyin dini ya da manevi değerlerinin, onların kişilik gelişiminde ve ruh sağlıklarının korunmasında oynadığı rolü dikkate almak durumunda olduklarını ifade etmektedir. Bireyin kişiliği, tutumları ve davranışları; hatta kendini ve dünyayı algılama biçimi, hep bu değerlerle biçimlenmektedir. Bundan dolayı da danışmanlık eğitimi verenlerce; dini inançlar ve değerler danışan kültürünün önemli bir boyutu olarak tanınmalı ve eğitimleri sırasında danışmanlara bu durumun farkında olmalarını sağlamaya yönelik bilgi ve beceriler kazandırmaya öncelik verilmelidir (Akt. Pate ve diğ., 1992). ACA (1995) etik standartlarına göre de, meslek etiğine önem veren danışmanlar; danışanların biricikliğine katkıda bulunan diğer önemli yüklemeler kadar danışanların dini değerlerini de tanıyabilmeli ve kabul edebilmelidir. Danışmanlar ve danışanlar; ister alt kültüre, isterlerse de baskın kültüre mensup grupların üyeleri olsunlar; kendi dini inanç ve değerlerindeki anlamlı farklılıkları danışma sürecine getirirler. Danışmanlarca, danışanların dinsel inançlarının danışma sürecine dahil edilmemesi ise; danışanın kimliğinin işe yarayan önemli bir bölümünü yok saymakla eş anlamlıdır.

4.4. Göç Deneyimi

Küreselleşen dünyamızda farklı kültürlere mensup bireyler; hem ulusal sınırlar içinde ve hem de uluslar arası düzeyde sürekli hareket halindedir. Tüm bu insanlar için göç deneyimleri; yeni uyum çabaları anlamına gelmektedir. Danışanların bu tür yaşantılara sahip olup olmamaları durumu, danışmanlarca danışma sürecinde duyarlı olunması gereken önemli bir değişkendir. Bu durum, diğer toplumlar ve gruplar için geçerli olduğu kadar Türk toplumunu oluşturan bireyler için de geçerlidir. Örneğin, Ataca (2002); farklı kültürlere mensup kadınların erkeklere göre psikolojik olarak daha yaralanabilir durumda olduklarını ve bu anlamda en üst düzeyde risk taşıyan grubu da sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan Türk göçmen kadınlarının oluşturduğunu belirlemiştir. Aynı çalışmada, Avrupa kökenli Kanadalı göçmenlerle karşılaştırıldıklarında Türk göçmen çiftlerin kültürlenmeye karşı ayrılmışmayı anlamlı düzeyde benimsedikleri; ancak, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olanların düşük düzeydekilere oranla bütünleşme ve özümsemeyi daha çok ve ayrılmışmayı da daha az düzeyde tercih ettikleri görülmüştür.

Ergen ruh sağlığı ve göç konusunda yapılan diğer bir çalışmada ise; doğdukları topraklardan başka bölgelere göç etmiş ergenlerin okul durumları, yaşam doyumları, çalışma süreleri, kültürlenme düzeyleri ve evde kullandıkları dil; benlik saygıları ile de genelde kullandıkları dil; hem kültürlenme düzeyleriyle, hem benlik saygıları ve hem de yaşam doyumlarıyla ilişkili bulunmuştur. Ayrıca, göç edilen yerin de yaşam doyumunu ve benlik saygısı ile olduğu gibi kültürlenme düzeyiyle de anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmüştür (Gün, 2002). Araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı gibi; göç deneyimine sahip olma ya da olmamanın, danışanların yaşamını büyük ölçüde etkilediği görülmektedir. Bu nedenle de danışanların göç deneyimine sahip olma ya da olmama durumlarının danışmanlık müdahalelerinin temel değişkenlerinden birisi olarak alınması gerekmektedir.

5. KÜLTÜRE DUYARLI PSİKOLOJİK DANIŞMADA DANIŞMAN -DANIŞAN İLİŞKİSİ

ACA (1995)'nin yayınladığı, “Etik Kurallar ve Uygulama Standartları”nda da; danışmanların, kendi kültürel alt yapılarından farklı danışanlar konusunda bilgi sahibi olmaları, kişisel farkındalık kazanmaları ve farklılıklara duyarlı olmaları önerilmektedir. Aynı kitapta dernek üyesi danışmanların toplumdaki farklılıkları görmesi ve her danışanın ayrı birey olduğu gerçeğinden hareketle de kültürler arası bir yaklaşıma sahip olmaları gerekliliği önemle vurgulanmaktadır. Patterson (1992)'nin de vurguladığı gibi, danışmanın değerleri ve inançları; danışma sürecinde, tarzında ve amaçlarında önemli bir etkiye sahiptir. Danışmanlar, danışanların dini inançları ve değerlerinin danışma sürecinde yer almasını sağlamadan önce kendi maneviyatları konusunda rahat olmalıdır. Danışmanlar, danışma sürecinde etkili olamayacakları durumların da farkında olmalıdır. Danışmanların; kendi güçlü dini inanışları ve çözemedikleri manevi sorunları da, danışana gerçekten yakın olmalarını ve danışan üzerine yoğunlaşmalarını engelleyici en önemli faktörler arasındadır.

Etkili danışmanlar, kendilerinin ve danışanlarının kültürel koşullanmaları ile bir parçası oldukları toplumsal yapının ve siyasi sistemin dinamiklerini iyi tanımalıdır. Bu da danışmanların; kendi kültürel değer kalıplarının dışına çıkabilmelerini, kültürel önyargılarından arınık olmalarını ve çoğulculuk ile ilgili olumlu görüş geliştirmelerini engelleyebilecek tutumların farkındalığına sahip olmalarını gerektirir Corey (1996:28). Kültüre duyarlı danışmanlıktaki yeterlikler ve standartlarla ilgili kavramsal yapı; danışmanların sahip olmaları gereken inançlar ve tutumlarla ilgili bilgi ve beceri boyutlarını da içerir. Danışmanların danışma sürecinde kültürel farklılıklara duyarlı olma konusundaki etik sorumlulukları; Amerikan Psikolojik Danışma Derneği'nin (ACA, 1995) etik standartlarında ve psikolojik danışmanlık ile ilişkili eğitim programları denklik kurulunun (APA, 1988), programların denkliğine ilişkin standartlarında; danışmanların eğitimleri ve çalışmaları sırasında kültüre duyarlılığın önemi özellikle vurgulanmaktadır (Akt.:Pate ve diğ., 1992). Bu anlamda kültüre duyarlı danışmanların sahip olmaları gereken üç temel özellik söz konusudur (Corey, 1996).

5.1. Danışmanların İnanç ve Tutumları

Danışmanlar, kendi kişisel önyargılarının, değerlerinin veya sorunlarının kültürel yönden farklı danışanlarla çalışırken yeteneklerini kullanmayı engellemediğinin farkındadır. Kendi sahip oldukları önyargıların, danışanın problemlerine kültüre duyarlı bir bakış açısından bakmalarını engellemesine izin vermezler. Dünyayı ve olayları; empatik bir anlayışla, danışanlarının bakış açısından incelemeye ve anlamaya çalışırlar. Danışanlarının değerlerine ve dini inançlarına saygı gösterirler. Irk, etnik köken, kültür ve inanç yönünden başkalarıyla farklılıkları olduğunda rahattırlar.

5.2. Danışmanların Bilgisi

Kültüre duyarlı danışmanlar, kendilerine ve danışanlarına ilişkin belli bir bilgiye sahiptirler. Özellikle kendi ırk ve kültür yapılarını iyi bilirler; bu durumun kişisel ve mesleki olarak kendilerini nasıl etkilediğinin farkındadırlar. Karşı çıkmanın, ırkçılığın, ayrımcılığın ve basmakalıplılığın dinamiklerini bildikleri için kendi ırkçı tutum, inanç ve duygularını araştırırlar. Danışanların dünya görüşlerini anlamaya çalışırlar ve onların kültürel

geçmişleriyle ilgili bilgi edinirler. Kültüre duyarlı danışmanlar, danışanlarının destek sistemlerini kullanmalarına nasıl yardım edebileceklerini bilirler. Bilgi sahibi olmadıkları alanlarda, kendilerine yardımcı olabilecek kaynaklar ararlar. Kültürel yönden farklı gruplarla ilgili daha çok bilgi edindikçe de etkili bir uygulayıcı olurlar.

5.3. Danışmanların Sahip Oldukları Beceriler ve Müdahale Stratejileri

Danışmanlar, danışanlarının yaşantıları ve kültürel değerleriyle tutarlı amaçlar belirlediklerinde ve bunlara uygun yöntemler kullandıklarında kültüre duyarlı danışmanlık gelişir. Bunun için de kültüre duyarlı danışmanlar, kültürel farklılıklara uygun müdahale teknikleri geliştirirler ve danışanlarını tek bir danışmanlık yaklaşımının kalıplarına uymaya zorlamazlar.

Torres-Rivera ve diğ. (2001), danışma literatüründe, kişisel farkındalığın kültüre duyarlı danışmanın üç ana bölümünden (farkındalık, bilgi ve beceriler) birisi olduğunu belirtir. Bu üç bölüm birlikte düşünüldüğünde bilgelik de etkili danışmanlık için gerekli bir yeterlidir. Bilgelik, yaşam becerilerine sahip olma ve geliştirme, iyi halli bir yaşamın gerekliliğini anlama, etkili baş etme becerilerine sahip olma, benliğin doğasına, başkalarına, çevreye ve kişiler arası etkileşimlere içgörü ile doğrudan ilişkili bilişsel ve duyuşsal özellikler olarak tanımlanabilir. Bilgelik, kullanılan tekniklerin de ötesinde danışmanın derin bir anlayışa sahip olmasını gerektiren bir beceridir.

Ponterotto ve McDermott (1988), kültüre duyarlı psikolojik danışmayı; kültürlerüstü bir yardım modeli olarak kavramlaştırmıştır. Danışma sürecinin bileşenlerinin de; problemin isimlendirilmesi, danışmanların sahip olmaları gereken nitelikler, danışan beklentilerinin karşılanması, danışmanların güvenilirliğinin sağlanması ve danışanı rahatlatmak için teknikler kullanmak olduğu vurgulanmaktadır. Benzer bir model de Frank (1971) tarafından ortaya konmuştur. Danışmadaki ortak bileşenler; danışan ile danışman arasındaki yoğun bir ilişki, danışanın probleminin tanımlanması ve nasıl rahatlayacağına ilişkin bir gerekçe oluşturulması, yeni bilgi sağlanması, danışanın yardım beklentilerinin güçlendirilmesi, danışanın başaracağına ilişkin olumlu beklentilere sahip olunması ve duygusal iyileşme için danışanı uyarma olarak sıralanmaktadır (Akt.; Fukuyama, 1990).

6. KÜLTÜRE DUYARLI PSİKOLOJİK DANIŞMA TEKNİKLERİ

Kültüre duyarlı danışmayı; kültürel geçmişleri farklı iki ya da daha fazla kişinin psikolojik bir yardım ilişkisinde bir araya gelmeleri olarak tanımladığımızda (Torres-Rivera ve diğ., 2001); danışmanın kültürel yeterliliğini artırmak için geleneksel teknik ve süreçlerin de yeniden uyarlanması (Richardson ve Molinaro, 1996) gerekir. Bu kapsamda Sue ve Sue (1990)'nun da vurguladığı gibi; danışmanlar, danışanlarına üretken bir ortam sunabilme ve onları oldukları gibi kabul edebilme becerisi kazanmış olmalıdır. Danışmanların, danışanlarına etkili bir psikolojik yardım sunabilmelerinin yolu da danışma sürecinde hangi teknik ya da teknikleri kullandıklarından daha çok onların bugünkü davranışlarının biçimlenmesinde etkili olan kültürel dinamiklerin ortaya çıkarılması ve bu dinamiklerle ilgili farkındalıklarının geliştirilmesidir (White ve Epston, 1990).

Lee ve Richardson (1991), danışmanların; danışanın kültürel değerleri ve yaşantılarıyla tutarlı strateji ve teknikler geliştirmeleri ve kullanmaları gerektiğini vurgular. Belirlenen

teknikleri ve stratejileri uygulayabilmek için de danışmanların, kültürel farklılıklar konusunda farkındalığa ve bilgiye sahip olmaları gerekir. Danışman, her danışanı eşsiz bir birey olarak görebilmeli ve aynı zamanda da insan olarak onun ortak yaşantılarını ve kendi kültürel yapısından kaynaklanan öznel yaşantılarını dikkate alabilmelidir. Danışmanlar, kendi kişisel ve kültürel yaşantılarıyla yardım uzmanı bir insan olarak sürekli bir ilişki içerisinde olmalıdır. Kültüre duyarlı olma ihtiyacı; danışmanların, kendi kültürel yapıları, değerleri, önyargıları ve bunların farklı kültürlerden danışanları nasıl etkileyebileceğini inceleme sorumluluğu ile ilgili bilgi sahibi olmalarını da gerektirir. Danışmanlarca, farklı kültürlerden gelen danışanların kültürel alt yapılarına ilişkin bilgi ve becerilerin kazanılmış olması, danışanlarla empatik ilişkiler kurabilmek için de gereklidir.

APA (1988), danışmanların etnik ve kültürel farklılığı bulunan danışanlarla etkili ilişkiler kurabilmeleri ve sürdürülebilmelerinde temel alınabilecek bazı yararlı yönergeler geliştirmiştir. Bunlara iki örnek verecek olursak;

- Danışmanlar, kültürel kökenleri ne olursa olsun kendi kültürel alt yapılarının ve değer yargılarının psikolojik süreçleri etkilediğinin farkında olmalıdırlar. Bunun için de, önyargılarını ve hatalarını düzeltmek için çaba göstermelidirler.
- Danışmanlar, uygulamalarında danışanın kültürel alt yapısına anlayış göstermeli; danışanın baskın kültüre ne kadar aşına olduğu, o kültür için de ne kadar rahat ettiği ve kendi kültürünün baskın kültüre neler kazandırdığı konularında da farkındalığa sahip olmalıdırlar.

Bu çerçevede kültüre duyarlı danışmanın teknik olarak sahip olması gereken bazı özellikler de şu şekilde sıralanabilir.

- Danışma tekniğini, danışanın kültürel farklılığını yansıtacak biçimde uyarlayabilmeye ve yeniden biçimlendirebilmeye hazırlıklı olmalıdır.
- Danışman, danışma sürecinin başlangıcında, danışanın yaşama bakışını öncelikle değerlendirebilmelidir (İbrahim, 1991).
- Danışmanın uyguladığı alıştırmalar ve kendini açma etkinlikleri; danışanların kendi kültürel değerleri ile sorunlarını tartışabilmeleri için cesaretlendirici olmalıdır.
- Danışman, kendisi ile danışan arasındaki kültür farklılığından dolayı oluşabilecek zorluklarla başa çıkabilmek için hazırlıklı ve yeterli olmalıdır.
- Problemin nasıl kavramlaştırılacağı ve çözüleceği kültürel örüntülerle ilişkili bir durumdur. Bunun için de farklı kültürlerden gelen danışanlara yardımcı amaçlayan danışmanlığın kuramsal olarak benzer kültürel örüntülere bağlı olmak yerine; farklı ve kompleks bir yaklaşım olduğunun danışmanlarca göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Torres-Rivera ve diğ., 2001). Danışman, kullandığı tekniklerin de ötesinde danışana saygı duymalı, ona karşı içten ve dürüst olmalı ve empatik olarak da danışanı anlamaya çalışmalıdır.

7. KÜLTÜRE DUYARLI PSİKOLOJİK DANIŞMANLIĞIN ELEŞTİRİLEN VE ÜSTÜN YANLARI

Kültüre duyarlı danışmanlığın gelişmesi ile danışmanlık mesleğine büyük umutlar bağlanması arasında paralellik söz konusudur. Ancak genelde çok kültürlülük ve özelde de kültüre duyarlı danışmanlık yaklaşımlarının faydalı yanları kadar potansiyel sakıncaları da söz konusudur. Kültüre duyarlı danışmanlık uygulamalarının yararları (Fukuyama, 1990; Lee ve Richardson, 1991; Corey, 1996; Kaya, 2002; Sönmez, 2002; Yalçın, 2002; Kongar, 2002). üzerine şunlar söylenebilir:

- Geleneksel danışma kuramları; kültüre duyarlı danışmanlık yaklaşımından kaynaklanan kavramlarla zenginleşmiştir. Bu yeni düşünce alanında gelişen farkındalık; artık bir meslek olarak danışmanlığın, yalnızca belli bir kültürel gruptan gelen danışanlarla ilgilenmediği gerçeğini içermektedir.
- Kültüre duyarlı danışmanlıkla birlikte ortaya çıkan kavramlar, meslek içerisinde etkin olmayı ve yeni bir toplumsal sorumluluk duygusuna sahip olmayı da gerekli kılmıştır. Danışmanlar, danışanın problemlerine çözüm ararken, problemi ortaya çıkaran temel değişkenlerden birisinin de sınırlı kültürel ortamlar olduğunu göz ardı etmezler.* Kültüre duyarlı danışmanlık müdahaleleriyle ilişkili kuram ve uygulamalar; bireyin kişisel gelişiminde potansiyel bir güç olarak uluslararası bir danışmanlık yaklaşımı ortaya çıkarmaktadır. Ancak günümüzde yaygın olarak küreselleşme kavramıyla ifade edilen bu durumun; Avrupa-Amerikan kültürü ağırlıklı yapısının diğer kültürlere baskın kılınması gibi potansiyel bir riski de beraberinde getirdiği de unutulmamalıdır.
- Çok kültürlük olayı A.B.D.'lerinde olduğu gibi bireysel özgürlükler bazında, genel toplumsal ve siyasi yapının bir parçası olarak algılandığında; başarılı bir uygulama ile olumlu sonuçlar alınabilmektedir. Ancak, bireysel özgürlüklerin yok sayıldığı ve güvencede olmadığı ortamlarda ise, farklı kültürel kimliklerin korunması ve geliştirilmesini mümkün kılmadığı gibi; dağılmanın da en önemli nedenlerinden birisi durumuna gelebilmektedir.

Kültüre duyarlı danışmanlık yaklaşımının olası bazı sınırlılıkları ise (Fukuyama, 1990; Lee ve Richardson, 1991; Corey, 1996; Kaya, 2002; Sönmez, 2002; Yalçın, 2002; Kongar, 2002) şu şekilde sıralanabilir:

- Kültüre duyarlı danışmanlıkla ilgili kuram ve uygulamalar kabul gördükçe; kavram ve uzmanlık tanımsal odağını kaybetme riski taşımaktadır. Kültüre duyarlı danışmanlık yaklaşımı, kendilerini farklı gören grupları da içerecek biçimde genişledikçe; kuramın ve uygulamaların amacı belirsiz hale gelmektedir. Bu da, iki tür risk ortaya çıkarmaktadır. Birincisi, farklı kültürlerden danışanların baskın kültüre uyum adına asimile edilmeleri ve ikincisi de, farklılıklara duyarlı olmak adına farklı kültürlerden gelen danışanların dışlanmalarıdır.

- Kültüre duyarlı danışmanlık yaklaşımını tartışmada, farklı gruplardan gelen herkesin benzer olduğunu ve bunlara uygulanabilecek danışmanlık müdahalelerinin de evrensel olarak tek yöntemsel yaklaşım olduğunu kabullenme gibi bir tehlike de söz konusudur. Bu türden bir yaklaşımı benimseme danışmanların, danışanlarına bireysel yaşantılarıyla farklı insanlar olarak değil de, yalnızca kültürel bir kalıp olarak yaklaşımları riskini ortaya çıkarmaktadır.
- Kültüre duyarlı danışmanlık uygulamaları sonucunda ortaya çıkabilecek diğer bir risk de; farklı kültürlerden gelen danışanların kendi kültürlerini mümkün olduğunca “farklı” ve “otantik” kılma çabası içerisine girebilmeleridir. Bundan dolayı da toplumlar için iyi kullanıldığında belli bir zenginlik kaynağı olabilecek çok kültürlülük; kültürel alışma izin vermeyen ve birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılmış kültürlerin bir araya geldikleri bir yapı haline gelebilecektir.
- Kültüre duyarlı danışmanlık kuram ve uygulamalarının; kültürel farklılıklara odaklanmış olması nedeniyle de insanlar arasındaki farklılıkları büyütme ve ırkçılığın yeni biçimlerini oluşturma gibi potansiyel bir tehlikesi de söz konusudur. Eğer danışmanlar, kültürel gerçekleri ve farklılıkları kalıp düzeyine indirgerlerse böyle bir sonuç olasıdır.
- Kültüre duyarlı danışmanlık, kültürel alt yapıları farklı danışanlardan oluşan özel gruplarla geleneksel danışmanlık uygulamalarının geçerliklerini sorgulamaya devam etmektedir. Bu çerçevede danışmanların, sıklıkla ve sıkılgan bir biçimde kendilerine sordukları temel soru “kültürel alt yapısı benimkinden farklı olan bir danışan ile gerçekten nasıl etkili olabilirim?” sorusudur. Bir danışmanın bu önemli soruya verebileceği herhangi bir olumsuz cevap, birçok yetenekli danışmanın kültüre duyarlı psikolojik danışma uygulamasından vazgeçmesine neden olabilecektir.
- Geleneksel danışmanlık yaklaşımları, kültüre duyarlı danışmanlık uygulamaları bağlamında ele alındığında da, sosyo-politik bir süreç olarak nitelendirilebilir. Özellikle farklı kültür ve ten rengindeki insanlar ile kadınlar; kültüre duyarlı danışmanlık uygulamalarını sindirme ve sosyal kontrol aracı olarak görmektedirler. Her iki durumda da danışmanın temel amacı danışanın gelişimini sağlamak değil; danışanı iyileştirmek ya da cezalandırmaktır. Farklı kültürlerden birçok danışan; danışmanlığı, baskın kültürün yaşamlarını ve davranışlarını zorla kontrol etmek için uygulanan bir süreç olarak algılamaktadır.
- Kültüre duyarlı danışma yaklaşımı; gerçek uygulamaya yönelik farkındalık sağlama ve mevcut bilginin de ötesine gidebilme mücadelesini içerir. Danışmanların mesleki gelişimlerdeki yenilikler; danışmanlık uygulamalarında kültüre duyarlı yardımcılar kavramının benimsenmiş olmasını sağlamasına rağmen, kültüre duyarlı danışmanların sahip olmaları gereken yeterlikler ve beceriler konusu da yeterince açık değildir.
- Danışma sürecinde danışmanlar; danışanı tüm olarak değerlendiremeyebilir ya da kavramları bir kültürden diğerine aktarmayı tam olarak gerçekleştiremeyebilirler. Danışmanların, farklılıklara aşırı bir biçimde yoğunlaşmaları da farklı ölçütler

ortaya çıkarabilir ve bu da insanlar arasında kalıp yargıların artmasına neden olabilir.

8. SONUÇ

“Küreselleşme”nin tüm toplumları derin bir biçimde etkilediği günümüzde kültüre duyarlı danışmanlık ayrı bir önem kazanmıştır. Kültüre duyarlı danışmadaki mevcut durum, danışma sürecinde kültürel çeşitliliğin temel bileşen olarak alınması gerektiği yönündedir. Kültüre duyarlı psikolojik danışman; danışma sürecinde; danışanların kimliklerinin oluşumunda temel yapıyı oluşturan kültürel gerçekliklerinin algılanması yönünde ilerlemektedir. Yaklaşım, kuramsal bütünlüğe doğru geliştikçe de içerik sorunları ortaya çıkmaktadır. Bu da, “kültüre duyarlı danışmanlık eğitiminin temel bileşenlerinin neler olabileceği ya da kimler tarafından belirlenebileceği” sorusunun somut olarak cevaplandırılabilmesini güçleştirmektedir.

Kültüre duyarlı danışmanlığın kuramsal temeli; Rogers’ın da belirttiği gibi aile ortamının, kültürün ve danışmanlık uygulamalarının yalnızca bireylerin benliklerinin gelişimine katkıda bulunmadığı; bu bileşenlerin etkilerinin insan ilişkilerinin yer aldığı birçok ortam için de geçerli olduğu sayılına dayanır (Jones, 1995: 30). Kültüre duyarlı danışmanlık Corey (1996), yalnızca danışman ile danışan arasındaki bir ilişki olmasının da ötesinde; kültürler arası iletişim ve etkileşimi artırmak için de etkili bir yoldur. Ancak böyle bir yaklaşımla kültürler arası farklılıklar; hem ulusal sınırlar içinde ve hem de uluslar arası düzeyde kavga nedeni olmaktan çıkarılabilir. Eş deyişle; yaklaşım bir toplumu oluşturan bireyler arasındaki kültürel farklılıkların hoşgörü ortamında, her bireyin ve grubun ortak kültüre katkı getirebildiği ve aynı zamanda da her bireyin ve grubun kendi kültürel yaşantısına saygı duyulduğu yeni kültürel oluşumlara öncülük edebilir (Şahin, 2003). Çünkü, hiçbir kültür, diğerine göre daha iyi ya da daha kötü değildir. Kültüre duyarlı danışman için; insanlar arasındaki din, dil ve ırksal köken farklılıklarının çok fazla anlamı olmadığı gibi, bu durum bir ürüne iliştilmiş etiketler gibi de anlamsızdır.

Kültüre duyarlı danışmanlar; danışanlarının sorunlarına yaklaşımda, onların içine doğdukları ve kişiliklerinin biçimlenmesinde temel rolü oynayan kültürel yapılara duyarlı bir biçimde hizmet sunabilmek için daha az kuramsal bakış açısına ve daha çok uygulamaya gereksinimleri bulunduğu gerçeğini yadsımamalıdır. Uygulamada, bu türden yaklaşımların, daha çok düşünce düzeyinde kaldığı ve oldukça uzun bir geçmişe sahip olmasına rağmen halen kültüre duyarlı danışma yaklaşımını benimseyen danışmanlarca; kültürel farklılığa sahip danışanlarla çalışabilmek için gerçekçi modellerin yapılandırılmadığı söylenebilir.

Ülkemizin ve diğer toplumların bugün ki ve gelecekteki nüfus gerçekleri “doğum oranları ve nüfus hareketleri” ile inanç sistemleri ve kültürel yapılarında meydana gelen değişimler; kültüre duyarlı danışmanlığın, öncelikle kültürel farklılıkları bulunan danışanlar ve bunların yardım süreci üzerine olan etkileri üzerine odaklanması gerektiğini göstermektedir. Ancak bunu yaparken (Kaya, 2002); çoğulculuk adına ötekini öteki olarak değerlendirmek, ötekinin kültürünü olduğu gibi kabul etmek ve onun kendine özgü yapısı olduğunu düşünmek doğru bir yaklaşım olmasa gerektir. Böylesine bir anlayış, aslında baskın kültürdeki bireyin farklı olanı egzotikleştirme yoluyla “evet sen farklısın ve olduğun gibi değişmeden kalmalısın yaklaşımı” dışlamasıdır. Bu da, “ötekinin” bu da bizim

ilgimize, korumamıza ve desteğimize muhtaç bir varlık olduğu anlamına gelir ki; bizim karşı tarafın kültürüne duyarlılığımızdan daha çok, farklı kültürel kökenlere sahip bireylere karşı ayrıcalıklı ve üstün bir konumda bulunduğumuzu gösterir.

Çok kültürlü toplumsal yapılar, günümüzde birçok toplumun gerçekliği haline gelmiştir. Bu çerçevede, kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımından beklenen de; özelde danışma sürecinde danışanla danışman arasındaki kültür farklılığına öncelikle danışmanların duyarlı olmalarını ve etkili bir danışmanlık yardımının gerçekleşmesini sağlamaktır. Genelde ise; hem belli bir toplumda ve hem de farklı toplumlar arasında kültürler arası bir anlayış ve hoşgörü ortamında, uyumlu ve üretken bir toplumsal yapının oluşturulabilmesidir. Böyle bir yapıyı oluşturabilmenin de bilinen iki yolu vardır: Birincisi, asimilasyon yoluyla ve zorla bireyler arası kültürel farklılıkları ortadan kaldırmak ve ikincisi de, farklı kültürlerle duyarlı politikalar üreterek ve uygulayarak; bu farklılıkların, hem bu gün ve hem de gelecekte daha büyük ayrılıklara neden olmasını önleyici yaklaşımlar oluşturabilmektir. Bunu sağlayabilmenin en etkili yolunun da danışmanların eğitimlerinde ve danışmanlık uygulamalarında farklı kültürden danışanlarla etkili ilişkiler kurabilecekleri ve sürdürebilecekleri yeterliklere sahip olarak yetiştirilmeleri ve uygulamalarını da bu çerçevede biçimlendirmeleri ile mümkün olabileceği söylenebilir.

KAYNAKLAR

- American Counseling Association. (1995), **Code of Ethics and Standards of Practice**, Alexandria, VA:Author.
- American College Personnel Association. (1988), **Maximizing The Benefits Of A Culturally Diverse Campus Environment: Models For Planning And Implementing Effective Programs**, Alexandria, Va author.
- Ataca, Bilge. (2002), "Kanada'da Yaşayan Evli Türk Göçmenlerin Psikolojik, Sosyo-Kültürel ve Evlilik Uyumları", XII. Ulusal Psikoloji Kongresi, Türk Psikologlar Derneği, O.D.T.Ü., Ankara.
- Bergin, A.E. ve Jensen. J.P. (1990), Religiosity of Psychotherapists: A National Survey, **Psychotherapy**, 27, 3-7.
- Christensen, C.P. (1989), Cross-Cultural Awareness Development: A Conceptual Model, **Counselor Education and Supervision**, 28:270-289.
- Corey, G. (1996), **Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy**, Brooks/Cole Publishers, Pasific Grove, CALIFORNIA.
- Couglin, E.K. (1992), Social Scientists Again Turn Attention to Religion's Place in The World. **The Chronicle Of Higher Education**, pp. 6-8.
- Fukuyama, M.(1990), Taking a Universal Approach to Multicultural Counseling: **Counselor Education and Supervision**, 30(19):6-17.
- Geçtan, E. (1982), **Çağdaş Yaşam ve Normaldışı Davranışlar**, Maya Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara.

- Green, J.W. (1982), **Cultural Awareness in The Human Services. Englewood Cliffs.** New York: Prentice-Hall.
- Gün, Zübeyit. (2002), Ergen Ruh Sağlığı ve Göç Deneyimi, XII. Ulusal Psikoloji Kongresi, Türk Psikologlar Derneği, O.D.T.Ü., Ankara.
- Güvenç, Bozkurt. (1972), **İnsan ve Kültür:Antropolojiye Giriş**, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, Ankara.
- Heath, A. E., Neimeyer, G.J., Pedersen, P. B. (1989), The Futur of Cross-Cultural Counseling: A Delphi Poll, **Journal of Counseling and Development**, 67, 27-30.
- İbrahim, F. A. (1991), Contribution of Cultural Worldview to Generic Counseling and Development, **Journal of Counseling and Development**, 70, 13-19.
- İbrahim, F.A.ve Kahn, H. (1987), Assessment Of Worldviews. **Psychological Reports**, 60, 163-176.
- Jones, R.N. (1995), **Danışma Psikolojisi Kuramları**, TDFO Ltd. Şti., Ankara.
- Kaya, AYHAN. (2002), Çok Kültürlülük İdeolojisi ve Etnisite: Berlin Türkleri, <http://www.clubs.bilgi.edu.tr/siyasetkulturu/akckiebt.html>.
- Kongar, Emre. (2002), Küreselleşme, Mikro Milliyetçilik, Çok Kültürlülük, Anayasal Vatandaşlık, <http://www.kongar.org/makaleler/mak.kum.php>.
- Köknel, Ö. (1986), **Kaygıdan Mutluluğa Kişilik**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Kroll, J. ve Sheehan, W. (1989), Religious Beliefs and Practices Among 52 Psychiatric Inpatients in Minnesota, **American Journal of Psychiatry**, 146, 67-72.
- Lee, C. L. (1991), Multicultural Counseling: New Perspectives for The 1990s and Beyond, **Counseling and Human Development**, 23, 1-8.
- Lee, C.C., Richardson, B.L. (1991), **Multicultural Issues in Counseling New Approaches to Diversity**, Amerikan Counseling Association.
- Locke, D.C. (1990), A Not So Provoncial View Of Multicultural Counseling, **Counselor Education and Supervision**, 30, 18-25.
- Pate, Jr., Robert, H. and Bondi, Amy Miller. (1992), Religious Beliefs and Practice: An Integral of Multicultural Awarenees, **Counselor Education and Supervision**, 32:108-116.
- Patterson, C. H. (1992), **Values in counseling and pyschotherapy**, In M. T. Burke and J.G. Miranti (Eds.), Ethical and spiritual values in counseling (pp. 107-109), Alexandria. VA: AACD Press.

- Pedersen, P. (1990), The Multicultural Perspective As A Fourth Force In Counseling, **Journal Of Mental Health Counseling**, 12, 93-95.
- Richardson, T. Q., Molinaro, K. L. (1996), White Counselor Self-Awareness: A Prerequisite for Developing Multicultural Competence, **Journal of Counseling and Development**, 74,238-242.
- Sönmez, Veysel. (2002), Küreselleşmenin Felsefi Temelleri, **Eğitim Araştırmaları**,6,1-11.
- Sue, D. W., Sue, D. (1990), **Counseling the Culturally Different**, New York: Wiley and Sons
- Sue, D.. W. ve diğ. (1982), Position Paper: Cross-Cultural Counseling Competencies. **The Counseling Psychologist**, 10, 45-52.
- Sue, S. ve Zane, N. (1987), The Role Of Culture And Cultural Techniques In Psychotherapy: A Critique and Reformulation, **American Psychologist**, 42, 37-45.
- Şahin, İsmet. (2003), Çok Kültürlülük, Demokrasi ve Öğretim Dili, **Eğitim Araştırmaları**, 11, 80-86.
- Torres-Rivera, Edil, Phan-Loan T., Madduxi Cleborne, Wilbur, Michael P. ve Garrett, Michael Tlanusta. (2001). Process Versus Content: Integrating Personal Awareness and Counseling Skills To Meet The Multicultural Challenge of The Twenty-First Century. **Counselor Education and Supervision**, 41 (1), 28-40.
- Watkins, C. E. (1983), Counselor Acting Out in The Counseling Situation:An Exploratory Analysis, **Personnel and Guidance Journal**, 61, 417-423.
- Worthington, E.L., Jr. (1989), Relijious Faith Across The Life Span: Implications For Counseling And Research. **The Counseling Psychologist**, 17, 555-612.
- Yalçın, Cemal. (2002), Küreselleşme, Çok Kültürcülük ve Eğitim, **Eğitim Araştırmaları**, 6, 65-77.